

Sun Tzu

HƏRB
SƏNƏTİ

Tərcüməçi:
Kazım Səlimov

qanun nəşriyyatı

Sun Tzu

**THE ART OF
WAR**

Bu kitab iki min ildən artıqdır ki, dünya liderlərinə idarəetmə strategiyası və döyüş taktikası haqqında tövsiyələr verir. Çin mədəniyyətinin üzvi hissəsi olmaqla yanaşı, həm də Qərb sivilizasiyasının məhək daşı rolunu oynayır. İstər hər b işi, istər biznes, istərsə də insan münasibətləri üçün əvəzolunmaz mənbədir.

Qədim dünyanın müharibə texnikasına, hiyləgərliklərinə və texnologiyalarına istinad etməklə əsər öz zamanının məhsuludur. Lakin onun çox hissəsi müasir dövrə də uyğun gəlir. Bu gün populyar olmasının səbəbi də budur.

Əslində, bugünkü oxucu kitabdan hər b yox, biznes və siyasət kontekstində faydalanır.

Sun Tzu THE ART OF WAR

Sun Tzu HƏRB SƏNƏTİ

Bakı, Qanun Nəşriyyatı, 2024, 88 səh.

Janr: non-fiction/özünüinkışaf

Ölçü: 120x185 mm

Cild: yumşaq

Çapa imzalandı: 22.12.2023

Naşir: Şahbaz Xuduoğlu

Tərcüməçi: Kazım Səlimov

Texniki redaktor: Aygül Yelmarlı

Mətn dizaynı: Rahilə Şamil

Qapaq dizaynı: Rafael Qasım

Çapçı: Mehman Həsilov

Qanun Nəşriyyatı

İstanbul Copyright Awards-ın qalibi

Bakı, AZ 1102, Tbilisi pros., 76

Tel: (+994 12) 431-16-62; 431-38-18

Mobil: (+994 55) 212-42-37

e-mail: info@qanun.az

www.qanun.az

[www.fb.com/Qanunpublishing](https://www.facebook.com/Qanunpublishing)

www.instagram.com/Qanunpublishing

© Qanun Nəşriyyatı, 2018; 2020; 2022; 2024

© This edition published 2011

ISBN 978-9952-38-099-6

Bu kitabın Azərbaycan dilinə tərcümə və yayım

hüquqları Qanun Nəşriyyatına məxsusdur.

Kitabın təkrar və hissə-hissə nəşri "Müəlliflik hüququ və əlaqəli hüquqlar haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanununa ziddir.

MÜNDƏRİCAT

Həyat və Zaman

Hərb elmi	6
Öyrəniləcək dərslər	7

HƏRB SƏNƏTİ

FƏSİL 1. İLKİN MÜLAHİZƏLƏR	10
FƏSİL 2. MÜHARİBƏNİN APARILMASI	15
FƏSİL 3. STRATEJİ HÜCUM	19
FƏSİL 4. TAKTİKİ MÖVQELƏR	24
FƏSİL 5. GÜC	28
FƏSİL 6. ZƏİF VƏ GÜCLÜ CƏHƏTLƏR	33
FƏSİL 7. MANEVR	40
FƏSİL 8. TAKTİKİ VARIANTLAR	47
FƏSİL 9. YÜRÜŞDƏ OLAN ORDU	50
FƏSİL 10. ƏRAZİ	58
FƏSİL 11. DOQQUZ VƏZİYYƏT	65
FƏSİL 12. ODLA HÜCUM	77
FƏSİL 13. CASUSLARDAN İSTİFADƏ	81

Həyat və Zaman

Hərb elmi

Çin tarixində Yaz və Payız dövrü kimi tanınan, b.e.ə 722-481 illəri əhatə edən dövr vardır. Bütün region feodal üsul-idarəsində idi və yeddi xalq hakimiyyət mübarizəsinə girişərək daimi müharibə vəziyyətində yaşayırdı. Deyilənə görə, Sun Tzu belə bir Şərqi mühitində doğulmuşdur. O, Vu xalqının İmperatoru Helunun (b.e.ə. 514-496) zamanında general olmuşdur. Sun Tzu çox effektiv hərbi strateq olduğunu göstərmiş və hərbcilərin müharibə strategiyasını düşünülmüş, dəqiq və planlı bir iş hesab etmələri məqsədilə “Hərb sənəti”ni traktat şəklində yazmışdır, – çünki müharibə etmək işinə təxminən incə bir sənət növü kimi yanaşırdı. “Hərb sənəti” bir müəllifə aid edilir, lakin, əslində bu əsərə töhfə verən adamların sayı çox da ola bilər.

Bizim günlərdə Sun Tzunun əsərini heç şübhəsiz “Hərb elmi” adlandırmaq olar, çünki, əsər mahiyyəti etibarilə düşməni məğlub etmək üçün nəzərə alınmalı olan bütün faktorların elmi təhlili və analizindən ibarətdir. Qədim

dünyanın müharibə texnikasına, hiyləgərliklərinə və texnologiyalarına istinad etməklə əsər məhz öz zamanının məhsuludur. Lakin onun çox yeri müasir ssenarilərə də yaxşı uyğun gəlir və bu, zamanımızda onun niyə populyar klassik oxu kimi qəbul olunmasını göstərən səbəbdir. Əslində bugünkü oxucu auditoriyası bu kitabın məzmununu məhz müharibə şəraiti üçün deyil, daha çox biznes və siyasət kontekstində təfsir etməyə meyillidir. İddialı iş adamları “Hərb sənəti” kitabını öz işçi heyəti və rəqib şirkətlərlə münasibətləri tənzimləyən rəhbər göstərişlər kimi oxuyur və qəbul edirlər. Hərbi və siyasi rəhbərlərin də özlərini səriştəli və effektiv lider kimi göstərmək məqsədilə bu kitabdən çox şey götürdükləri məlum həqiqətdir və kitab 19-cu və 20-ci əsrlərdə Avropa dillərinə tərcümə edildikdən sonra, həm Qərbdəki, həm də Şərqdəki tanınmış şəxsiyyətlər haqqında bunu demək olar.

Öyrəniləcək dərslər

“Hərb sənəti” 13 fəslə bölünmüşdür. Çin dilindən İngilis dilinə tərcümədə çoxlu leksikoqrafik çətinliklər var. Bu çətinliklərin əsas səbəblərindən biri, morfemik və məhdud intervallı loqoqramlardan ibarət Çin dili ilə müqayisədə ingilis dilinin nəhəng fonetik leksikasıdır. Nəticəsi isə tərcüməçinin subyektiv fikrinə görə bir-birindən kifayət qədər fərqli tərcümələrin yaranmasıdır. Lakin bütün mövcud tərcümələr uğurlu döyüşün əsas cəhətlərindən bəhs edən 13 fəslin tərcüməsidir.

Kitab, mövcud şəraitin nəzərdən keçirilməsi, qələbə və məğlubiyyətin fərqi müəyyən edən beş əsas elementə

görə plan hazırlanması ilə başlayır. Bu əsas elementlərə düşməni tanımaq, özünün güclü və zəif cəhətlərini bilmək və döyüşü əhatə edən fiziki şəraiti anlamaq daxildir. Traktat, döyüş kompaniyasında ordunun ərzaq və geyim təminatı, eləcə də mənəvi ruhunun yüksək olması üçün iqtisadi və təchizat zəncirinin əhəmiyyətini izah etməklə davam edir. O, həm də spesifik vəziyyətlərdə müxtəlif qüvvələrin düzülüşü və taktikanın həyata keçirilməsindən bəhs edir. Bundan başqa məxfi rejimdə keçirilən kəşfiyyat tədbirləri və casuslardan istifadə haqqında da fikirlər vardır.

Əslində “Hərb sənəti” kitabı, hiylə və məkr vasitəsilə düşməne, qarşı tərəfə, rəqibə necə qalib gəlmək, eləcə də əldə olan resursları ağıllı qaydada necə idarə etmək yollarını göstərir. Kitab, düşünülməli və nəzərə alınmalı olan bütün həlledici məqamları ortaya qoyur. Belə görünür ki, iki min beş yüz il ərzində az şey dəyişib – insanların psixologiyası ilə eyni qaydada manipulyasiya etmək olar.

Kitabdan sitat gətirilən məşhur deyim budur: “Əgər özünü və düşməni yaxşı tanısan, həmişə qalib gələ bilərsən, əgər yalnız özünü tanısan, qalib də gələ bilərsən, məğlub da ola bilərsən, əgər nə özünü, nə də düşməni tanımasan, məğlub olmağının ehtimalı çox böyükdür”. Baxış kifayət qədər bazis səviyyəli olmasına baxmayaraq, bəsit filosof bəsirəti aydın mətləbi çılpahlığı ilə göstərir və bugünkü oxucuda özünə rəğbət tapır. Kitabdakı başqa məşhur deyim odur ki, “Bütün uğurlu müharibələrin əsasında hiylə və kələk durur”. Maraqlı olan budur ki, bu fikir Makiavellinin “Hökmdar” əsərini yada salır. Makiavelli öz əsərində hakimiyyəti ələ almaq və nəzarətdə saxlamaq üçün siyasətdə hiylə işlətmək barəsində Sun

Tzunun yazdıqlarına paralellər verir, – bu isə əslində eyni şeydir. Qələbə çalmaq üçün dezinformasiya, yalan və aldadıcı hərəkətlər vasitəsilə düşmənə kələk gəlməyin ən yaxşı üsul olması haqqında Sun Tzu və Makiavelli həmrəydir. Başqa sözlə, müharibədə və siyasi mübarizədə düzlük adında məfhum yoxdur. Qələbə çalmaq üçün zəruri olan hər şeyi etmək lazımdır. Qalib gəlmək üçün həm dünyaya baxışda, həm də praktik fəaliyyətdə həqiqətən “makiaveliçi” olmaq lazımdır.

Real müharibə şəraitinə gəldikdə isə Sun Tzunun vaxtından indiyə qədər keçən müddətdə münasibətlər və mövqelər bir qədər dəyişib. II Dünya Müharibəsində törədilmiş vəhşiliklər aşkar olduqdan sonra, 1949-cu ildə müharibə qurbanlarının ibtidai insan haqlarını qorumaq niyyətilə Cenevrə Konvensiyası qəbul edildi. Məqsəd insanların müharibənin birbaşa məqsədinə az dəxli olan və ya heç dəxli olmayan lüzumsuz rəftara məruz qalmamasını təmin etmək idi. Bu məsələ xüsusilə konflikt zamanı tutulmuş mülki insanlara aiddir, çünki onlar müharibə gedən zondada ola bilərlər, lakin həm də hərbi əsirlərə tətbiq olunur. Belə bir hiss üstünlük qazanır ki, müharibənin barbarlıq və çirkin fəaliyyət olmasına baxmayaraq, yenə də ədalətli, ləyaqətli və insanpərvər davranış tətbiq edilməlidir. Bu isə Sun Tzunun “Hərb sənəti”ndə verdiyi davakar mesajla ziddiyyət təşkil edir.

HƏRB SƏNƏTİ

FƏSİL 1.

İLKİN MÜLAHİZƏLƏR

1. Sun Tzu deyib: “Hərb sənəti Dövlət üçün həyati əhəmiyyət kəsb edir”.

2. Bu, yaşamaq və ölmək məsələsidir, ya təhlükəsizliyə, ya da məhvə aparan yoldur. Ona görə də elə mövzudur ki, heç vəchlə etinasız yanaşmaq olmaz.

3. Hərb meydanındakı vəziyyəti müəyyən etmək üçün, hər b sənətini yönləndirən beş sabit faktoru nəzərdə saxlamaq lazımdır.

4. Faktorlar bunlardır: 1) Əxlaq qanunu; 2) Səma; 3) Yer; 4) Sərkərdə; 5) Qayda və intizam.

5, 6. ƏXLAQ QANUNU, xalqın öz hökmdarı ilə tam həmrəy olmasının əsasıdır, elə həmrəylik ki, xalq öz həyatı bahasına da olsa, hökmdarının arxasınca getsin və heç bir təhlükə bu həmrəyliyi sarsıda bilməsin.

7. SƏMA, gecəni və gündüzü, soyuğu və istini, zamanı və fəsilləri əhatə edir.

8. YER, uzaq və yaxını, böyük və kiçik olanı, təhlükəni və təhlükəsizliyi, genişliyi və darlığı, eləcə də həyat və ölüm ehtimalını əhatə edir.

9. SƏRKƏRDƏ, müdriklik, etibar, xeyirxahlıq, mərdlik və ciddilik keyfiyyətlərini ehtiva edir.

10. Qayda və intizam dedikdə, ordunun müvafiq hissələrə bölünməsi, zabitlər arasında səlahiyyət və məsuliyyət dərəcələrinin müəyyən edilməsi, ordunun təchizatı üçün lazım olan yolların qorunub saxlanması və hərbi xərclərə nəzarət anlaşılır.

11. Hər sərkərdə bu beş məfhuma yaxşı bələd olmalıdır: onları bilənlər qalib gələcək, bilməyənlər məğlub olacaqlar.

12. Ona görə də hərbi şəraiti müəyyən etmək üçün düşünüb mülahizə yürüdəndə bu məfhumları rəhbər tutub aşağıdakı kimi müqayisə aparmaq lazımdır: